





Att höra och säga det handlingspåbudande – del 4 Om grundantaganden

av Bengt-Åke Wennberg

Karaktern av grundantaganden	Ontologi och språkbruk	Epistemologi	Tilltro till kunskapsanspråket
Sådant som inte kan vara annorlunda än det är	 kosmos	Evidens genom mätning, hypoteser, experiment och falsifiering	Tro på experter
Sådant som "blir till" genom individers val av handlande	 flock	Slutsatser genom observationer av processer och utfall	Att man uppfattar att den design som använts är adekvat för det kunskapsanspråk som görs.
Beskrivningar av individers föreställningar om "verkligheten"	 individer	Insamling av berättelser genom enkäter, intervjuer, gruppintervjuer etc.	Lita på att tabellverket och urvalet av citat är adekvat. Att statistiken är korrekt och att stickprovet är statistiskt relevant.
Skenden som är en konsekvens av individers samhandlinger inom ramen för ett socialt system	 samhandlingar	Utforskande samtal, fokusgrupper, Research Partnerships	Kan med egna ögon se (höra) att den dokumentation av olika tankefigurer och grundantaganden som presenteras knyter an till vad som visat sig i samtalet och är värda att beakta i fortsatta samtal om verksamheten.

För att samtala inom ramen för det gula fältet underst i bilden ovan är det viktigt att förstå att sociala system fungerar annorlunda än administrativa, naturvetenskapliga och tekniska system. Detta bekräftades i en avhandling av Törnberg ([Törnberg 2017](#)).

Törnberg härleder den olämpliga tron på existensen av samma lagbundenhet i sociala system som i andra system till sociologen Emile Durkheim och hans efterföljare. Många andra forskare exempelvis Marx, Foucault m.fl. har gjort samma ansats. Rothstein knyter an till detta faktum [i sin artikel](#) men påpekar samtidigt att dessa tidiga antaganden måste förkastas i ljuset av nya forskningsresultat. Det är fortfarande svårt att få grepp på vad som kan komma istället.

I den etablerade diskursen antar man emellertid fortfarande – i enlighet med Durkheim – att om man ändrar maktstrukturen så skulle också det interaktiva mönstret i de sociala systemen ändra sig. Som en konsekvens av antagandet om enkelriktad hierarkisk kausalitet så skulle ett genombrott av en ”riktig ideologi” eller av en ”bättre” maktstruktur – genom revolution, propaganda, bestämmelser eller utbildning – leda till att det interaktiva samspelet hos dem som är berörda kommer att ändras.

Denna föreställning har i stort styrt de politiska åtgärderna och den offentliga diskursen under de senaste femtio åren. Den ligger till grund för ledningars, myndigheters och politikers tro att deras strukturella verktyg och olika former av styrning skulle vara tillräckliga för att påverka det mänskliga samspelet i en önskad riktning.

Som framgår av schemat i bilden har man då spänt vagnen före hästen. De strukturer som genereras i och av ett socialt system är i grunden en konsekvens av hur individer i de sociala kontexterna *väljer att* agera. Vill man som ledning eller myndighet påverka utfallet är det i så fall de föreställningar som individerna lever med, och som ligger till grund för deras val, som måste förändras.

Individen är dock inte fri att handla och tänka som hon vill. Hon är fångad i sin aktuella sociala kontext. Hon kan inte pröva sina föreställningar om denna kontext på egen hand. Skall hon kunna agera klokt i samspelet med andra behöver hon av sin omvärld få hjälp att skapa sig så realistiska och rättvisande föreställningar som möjligt om den sociala kontext hon lever i.

Därför ser vi samtalet som grunden för varje konstruktiv förändring. Man behöver då börja i det lilla systemet för att utveckla förståelsen för det stora. Men dessa samtal måste ha en speciell karaktär. De måste vara *utforskande och jämbördiga*. Individen behöver mötas av välgrundade resonemang – byggda på antaganden från det gula fältet – som påvisar hur och varför det som händer i den aktuella sociala kontexten är en konsekvens av hennes och andra deltagares handlingar.

Först då kan var och en person klokt anpassa sitt handlande till den sociala ”verkligheten”. Sådana empiriska erfarenheter kan sedan ligga till grund för en ökad förståelse för de sociala skeendena i allt större sociala

kontexter. De sprids vidare i dessa genom att samtalen som sådana påverkas av de som bidrar.

Transformationen har alltså sin grund i samtal med varandra om det man gemensamt gör, varför det görs som det görs och vilka möjligheter och risker ett visst agerande kan leda till. Den som trots insikten om det egna handlandets konsekvenser för andra fortsätter på samma sätt som tidigare kan då konfronteras av de andra rörande sitt för systemet som helhet destruktiva beteende.

För att sådana samtal skall kunna föras vidare måste de – vid sidan av att vara korrekta utifrån de mörkblå och ljusblå fälten – också bygga på en kunskap och ett utvecklat språkbruk som underlättar samtal just inom det gula fältet.

Det är denna typ av kunskap som myndigheterna inte erbjudit verksamheterna som drabbats av Coronapandemin. Myndigheterna har heller inte initierat och understött sådana samtal. De har litat på effekten av allmänna informationer, instruktioner, föreskrifter och rekommendationer ([Wennberg och Hane 2006a](#); [Wennberg och Hane 2006b](#); [Wennberg och Hane 2006c](#)).

Men insikten om behovet av utforskande samtal och behovet av personer so kan stödja dessa är inte allmänt känd och systematiserad. Myndigheterna är därför också de offer för okunnigheten. Utforskande samtal riktad mot praktisk kunskap och förenlig med deltagarnas erfarenheter och personliga föreställningar har ännu inte fått genomslag varken i akademien eller i samhället i övrigt ([Wennberg 2020b](#)). Tanken är fortfarande ovan för de flesta.

Okunnigheten om och komplexiteten i dessa frågor borde dock stämma till en viss ödmjukhet. I kommande bloggar kommer jag därför att ge fler exempel på hur samtal som använder andra begrepp än de nu etablerade för att analysera olika samverkansfrågor uppfyller kraven i den Tardska ansatsen och därför har förutsättningar att skapa förändring.

Referenser

Rothstein B (2020): Undervisning i vetenskapsfilosofi kan sprida destruktiva idéer. Stockholm: DN 10.5.2020.

<https://www.dn.se/debatt/undervisning-i-vetenskapsfilosofi-kan-sprida-destruktiva-ideer/>

Snowden D, Boone M (2007): A Leaders Framework for Decisionmaking. Harvard Business Review. November 2007, sid 69-76.

Törnberg A (2017): The wicked nature of social systems. Göteborg: Doktorsavhandling vid sociologiska institutionen på Göteborgs Universitet.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/51507/3/gupea_2077_51507_3.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006a): Att bidra till välgrundade samtal och väl underbyggda resonemang om organisationens mänskliga sida. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://menvart.se/Filerpdf/Framtidskonferensen2006/Bakgrund_till_framtidskonferens.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006b): Om språket som bygger en bro mellan det personliga och det gemensamma. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://menvart.se/Filerpdf/Framtidskonferensen2006/Spraketsom_bygger_broar.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006c): Om möten och fokusgrupper som underlag för ökad förståelse av fenomen i mänsklig samverkan. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

https://menvart.se/Filerpdf/Framtidskonferensen2006/Samtal_som_underlag.pdf

Wennberg B-Å (2020b): Coronakrisen speglar vår oförmåga att hantera ett normalt tillstånd av social komplexitet. Degerfors: Blogg 200708 Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2020-bloggar/Blogg20070812.pdf>